

АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ КАТЕГОРІЙ ЛІСІВ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

О.Б. Бондар

Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль, Україна)
e-mail: olexandr.bondar91@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3448-8943

У статті проаналізовано розподіл лісів заходу України за функціональними категоріями та адміністративним підпорядкуванням. Дослідження базується на використанні матеріалів лісовпорядкування ВО «Укрдержліспроект» і даних Державного лісового кадастру. Загальна площа лісів у регіоні дослідження сягає близько 4,162 млн га, з яких 18,0% складають ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення, 11,4 — рекреаційно-оздоровчі ліси, 15,4 — захисні ліси, а 55,2% — експлуатаційні ліси. Така структура засвідчує багатфункціональне та раціональне використання лісів. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення найпоширеніші у Чернівецькій (32,8%), Івано-Франківській (22,5) і Закарпатській (18,2%) обл. Ці лісові території є ключовими для підтримання екологічної рівноваги та збереження біорізноманіття, особливо в умовах Карпатського гірського регіону. Рекреаційно-оздоровчі ліси найбільше представлені у Львівській (19,1%), Закарпатській обл. (14,1%) і серед лісів, які не передані у користування (54,2%). Ці насадження відіграють важливу роль у розвитку туристичної та оздоровчої інфраструктури регіону. Захисні ліси Західного регіону мають вирішальне значення у запобіганні ерозійним процесам і збереженні природних ресурсів. Найбільші частки таких лісів у Закарпатській (26,0%) та Івано-Франківській (25,6%) обл. Ліси, підпорядковані Міністерству інфраструктури України та Державному агентству водних ресурсів України, на 100% виконують захисну функцію, що підкреслює їхню екологічну важливість. Експлуатаційні ліси займають провідне місце у рівнинних областях, як-от Рівненська (75,1%) і Хмельницька (49,1%) обл. Ліси, які підпорядковані Державному агентству лісових ресурсів України, на 61,8% використовуються для експлуатаційних потреб, що є основою для розвитку деревообробної промисловості. У гірських регіонах, як-от Івано-Франківська (40,8%) і Закарпатська (41,7%) обл., частка експлуатаційних лісів менша, що свідчить про екологічно орієнтоване використання. Результати аналізу підкреслюють перспективи раціонального управління лісовими ресурсами заходу України, орієнтованого на збалансований розвиток із врахуванням екологічних, соціальних та економічних чинників.

Ключові слова: природоохоронні ліси, рекреаційно-оздоровчі ліси, захисні ліси, експлуатаційні ліси, багатфункціональне використання лісів, сталий розвиток.

ВСТУП

Ліси є однією з ключових складових забезпечення екологічної стабільності, соціально-економічного розвитку [1] та виконання численних екосистемних функцій [2]. Захід України, який охоплює Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську, Тернопільську, Хмельницьку та Чернівецьку обл., характеризується значною лісистістю та різноманітністю лісових екосистем. Ліси цього регіону відіграють важливу роль у виконанні природоохоронних [3], рекреаційних [4], захисних та експлуатаційних функцій,

що підкреслює їх значущість для збереження природного середовища й розвитку регіональної економіки.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 733 від 16.05.2007 р. «Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок» [5], усі ліси поділяються на чотири основні групи. Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення виконують охоронну, наукову та естетичну функції, зберігаючи унікальні природні комплекси. Рекреаційно-оздоровчі ліси використовуються для відпочинку, лікування, туризму та занять

спортом. Захисні ліси слугують для захисту екологічної системи, населення та інженерних споруд від негативних впливів. Експлуатаційні ліси забезпечують потреби економіки у деревині та інші ресурси. Поділ лісів за цими категоріями дає можливість ефективно управляти ними, гарантуючи охорону природи та підтримання екологічного балансу.

Багатофункціональність ведення лісового господарства заходу України обумовлює потребу у впровадженні збалансованих підходів до управління лісовими ресурсами. Враховуючи сучасні виклики, якот зростаючий антропогенний тиск, зміна кліматичних умов, необхідність збереження біорізноманіття та раціонального використання лісового потенціалу, актуальність такого аналізу є вкрай високою.

Метою дослідження є проведення комплексного аналізу розподілу лісів заходу України за функціональними категоріями та відомчим підпорядкуванням. Завдання полягає у визначенні особливостей використання природоохоронних, рекреаційних, захисних та експлуатаційних лісів, їхньої ролі в забезпеченні соціально-економічного й екологічного розвитку регіону.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Поділ лісів за функціональним призначенням є основою ефективного лісокористування та управління лісовим господарством. Для визначення стратегій управління кожною конкретною лісовою ділянкою необхідно встановити категорію захисності, що зумовлює відповідний режим лісокористування, зокрема регламентує проведення рубок [6]. Поділ лісів на категорії захисності базується на визначенні основного цільового призначення лісових ділянок, що закріплено діючими Правилами поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок.

Панівна європейська концепція збереження лісового біорізноманіття передбачає виконання кожною лісовою ділянкою множинних екологічних, соціальних та еконо-

мічних функцій [7; 8]. Однак впровадження цієї моделі в Україні є складним через усталену практику [9; 10] використання категорій захисності лісів.

П.І. Лакида, С.А. Ситник, О.О. Кравченко [11] здійснили аналіз категорій лісів та розподілу відомчого впорядкування на території Дніпропетровської обл. Загальна площа лісового фонду області становить 198,6 тис. га, з яких найбільша частина — 78 993,5 га (44,1%), належить до земель державної власності. Переважно це захисні насадження (98%), зокрема полезахисні лісосмуги, що залишаються без балансоутримувача, через що лісогосподарські заходи та охорона не здійснюються. Державному агентству лісових ресурсів України належить 90 750,1 га, з яких 65 673,2 га (72,4%) вкриті лісовою рослинністю, переважно штучного походження. Ці ліси виконують природоохоронні, рекреаційні та захисні функції і не мають промислового значення. До природно-заповідного фонду віднесено 12 952,6 га, рекреаційно-оздоровчі ліси займають 45 841,5 га, захисні — 31 478,5, а ліси наукового та історико-культурного призначення — 477,5 га. Основною проблемою залишається відсутність балансоутримувачів для значної частини лісів, що ускладнює їх ефективне управління.

С.І. Мусієнко зі співавт. [12] дослідили стан соснових насаджень у рекреаційно-оздоровчих лісах Лівобережного Полісся, які займають площу близько 47 тис. га, здебільшого зосереджені в умовах свіжого дубово-соснового субору (55,9%). Переважають середньовікові насадження, що сягають 65,6% за площею та 70,9% за запасом деревини. Більшість сосняків мають І клас бонітету з відносною повнотою 0,7–0,8, яка засвідчує їх добру продуктивність. Однак показник використання лісорослинного потенціалу цих насаджень у зелених зонах навколо населених пунктів становить лише 67%, що є низьким порівняно з високопродуктивними деревостанами регіону. Дослідження підкреслили залежність продуктивності соснових насаджень від їхнього розташування, що слід враховувати

під час планування їх подальшого використання.

Т.В. Кобилинська та Н.Ю. Гусєва [13] здійснили всебічний аналіз лісового господарства України з метою розробки інтегрованої системи обліку лісових ресурсів, яка дає змогу систематизувати взаємодію між економічною діяльністю та лісовими екосистемами. Дослідження охоплює оцінку існуючих статистичних визначень, класифікацій, а також ключових показників лісового господарства. Зокрема, було встановлено, що площа лісового фонду країни становить близько 10,4 млн га, з яких приблизно 73% є державною власністю. Джерелами даних є державна статистична інформація, адміністративні дані профільних органів (зокрема, Держгеокадастру, Держлісагентства, Міндовкілля) та результати національної інвентаризації лісів. Ідентифіковано дві основні категорії суб'єктів господарювання: фізичні особи у формі домашніх господарств та юридичні особи, включно з корпораціями, некомерційними організаціями та державними установами. Запропоновано підходи до вдосконалення системи обліку лісових ресурсів, що забезпечить комплексну інтеграцію екологічних та економічних аспектів управління у контексті ефективного використання лісових екосистем, зокрема шляхом підвищення рівня лісистості до оптимальних 20–25%.

Сучасна структура лісів та їхній поділ за категоріями захисності лісів та різним підпорядкуванням відображає багатофункціональну роль лісів у гарантуванні екологічної й економічної стабільності [14]. Однак для підвищення ефективності управління необхідно вдосконалювати механізми моніторингу та обліку лісів, розширювати інструменти підтримки територіальних громад і користувачів лісів, а також інтегрувати екологічні аспекти в національну політику сталого лісокористування.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для здійснення аналізу категорій лісів у Західному регіоні України використано інформаційні матеріали лісовпорядкуван-

ня ВО «Укрдержліспроект» та відомості Державного лісового кадастру [15]. До Західного регіону належать такі адміністративні області: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька.

Створення карти-схеми лісів заходу України виконано за допомогою програмного забезпечення MapInfo Pro v17 із використанням векторної карти України.

Дослідження базувалося на застосуванні низки методів, серед яких статистичний аналіз, порівняння, синтез та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОРОДЖЕННЯ

Розподіл функціональних категорій лісів заходу України демонструє чіткі закономірності. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення мають найбільші площі в Чернівецькій (32,8%), Івано-Франківській (22,5) та Закарпатській (18,2%) обл. Це зумовлено наявністю значної кількості природоохоронних територій, як-от національні парки, заповідники та об'єкти культурної спадщини. Домінування природоохоронної функції у цих регіонах сприяє збереженню біорізноманіття, особливо в умовах гірського рельєфу, що потребує посиленого захисту від антропогенного впливу (табл. 1).

Рекреаційно-оздоровчі ліси найпоширеніші у Львівській (19,1%) та Закарпатській (14,1%) обл., які мають розвинену туристичну інфраструктуру. Водночас у Хмельницькій (6,1%) і Чернівецькій (6,9%) обл. ця категорія лісів представлена найменше. Це свідчить про те, що регіони з розвиненим туризмом, активно інтегрують лісові ресурси у соціально-економічний розвиток, тоді як регіони з меншою рекреаційною спрямованістю потребують додаткового стимулювання використання лісів для відпочинку.

Захисні ліси відіграють ключову роль у запобіганні ерозійним процесам, особливо в гірських регіонах. Найбільша частка таких лісів спостерігається в Закарпатській

Таблиця 1. Розподіл площ категорій лісів на території заходу України

Область	Ліси природоохоронного, науково-історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі		Захисні		Експлуатаційні		Всього	
		тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%	тис. га	%
Волинська	114,3	17,1	51,9	7,8	45,3	6,8	456,9	68,3	668,5
Закарпатська	124,9	18,2	96,9	14,1	179,0	26,0	287,1	41,7	687,9
Івано-Франківська	136,2	22,5	67,6	11,2	154,9	25,6	247,2	40,8	605,9
Львівська	109,6	16,3	128,3	19,1	61,3	9,1	372,5	55,5	671,8
Рівненська	78,3	9,8	66,9	8,4	53,6	6,7	598,5	75,1	797,4
Тернопільська	40,5	20,9	28,9	14,9	50,4	26,0	74,3	38,3	194,1
Хмельницька	60,1	21,4	17,1	6,1	66,0	23,5	138,3	49,1	281,6
Чернівецька	83,9	32,8	17,6	6,9	31,8	12,4	122,1	47,8	255,5
Сума	747,9	18,0	475,3	11,4	642,3	15,4	2297,0	55,2	4162,6

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

(26,0%) та Івано-Франківській (25,6%) обл., де природні умови створюють високий ризик деградації ґрунтів. Це підтверджує домінування захисної функції лісів у регіонах із складним рельєфом і високою чутливістю до стихійних явищ.

Експлуатаційні ліси зосереджені у Рівненській (75,1%) та Хмельницькій (49,1%) обл., що свідчить про значну орієнтацію цих регіонів на економічне використання лісових ресурсів. У той самий час Чернівецька обл. має найменшу частку експлуатаційних лісів (47,8%), що засвідчує екологічну спрямованість. Рівнинні регіони з високою лісистістю переважно орієнтовані на заготівлю деревини, тоді як гірські території приділяють більше уваги екологічним функціям лісів.

Розподіл лісового фонду заходу України демонструє загальний обсяг у 4162564,0 га. Найбільшу частку займають експлуатаційні ліси, які сягають 55,2% загального обсягу (2297004,1 га), що відображає економічну спрямованість лісового господарства. Значний обсяг також припадає на ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення (18,0%, або 747887,3 га), які виконують важливі екологічні функції, спрямовані на збереження біорізноманіття, водних ресурсів та стабільність екосистем.

Рекреаційно-оздоровчі ліси становлять 11,4% від загального обсягу (475333,8 га) і мають значний соціальний потенціал. Ці ліси забезпечують місця для відпочинку, оздоровлення та екологічної освіти, зокрема під управлінням таких органів, як Адміністрація Президента України (2698,6 га) та Міністерство освіти і науки України (8419,1 га). Захисні ліси, площа яких становить 15,4% (642338,9 га), відіграють важливу роль у стабілізації ґрунтів, запобіганні ерозії та захисті водних ресурсів, що є особливо актуальним у контексті сталого природокористування.

Головним користувачем лісового фонду постають Державне агентство лісових ресурсів України, яке управляє 72,3% від загального обсягу (3010785,0 га), Міністерство аграрної політики та продовольства України (10,2%) і органи місцевого самоврядування (9,8%). У структурі фонду також наявні ліси, які не надані у користування (1,2%, або 49716,1 га), що створює резерв для потенційного розвитку природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення.

Дані про розподіл деревних порід у регіонах України демонструють істотні регіональні відмінності, що зумовлені географічними, кліматичними та ґрунтовими чинниками (табл. 2, рис. 1). У північних

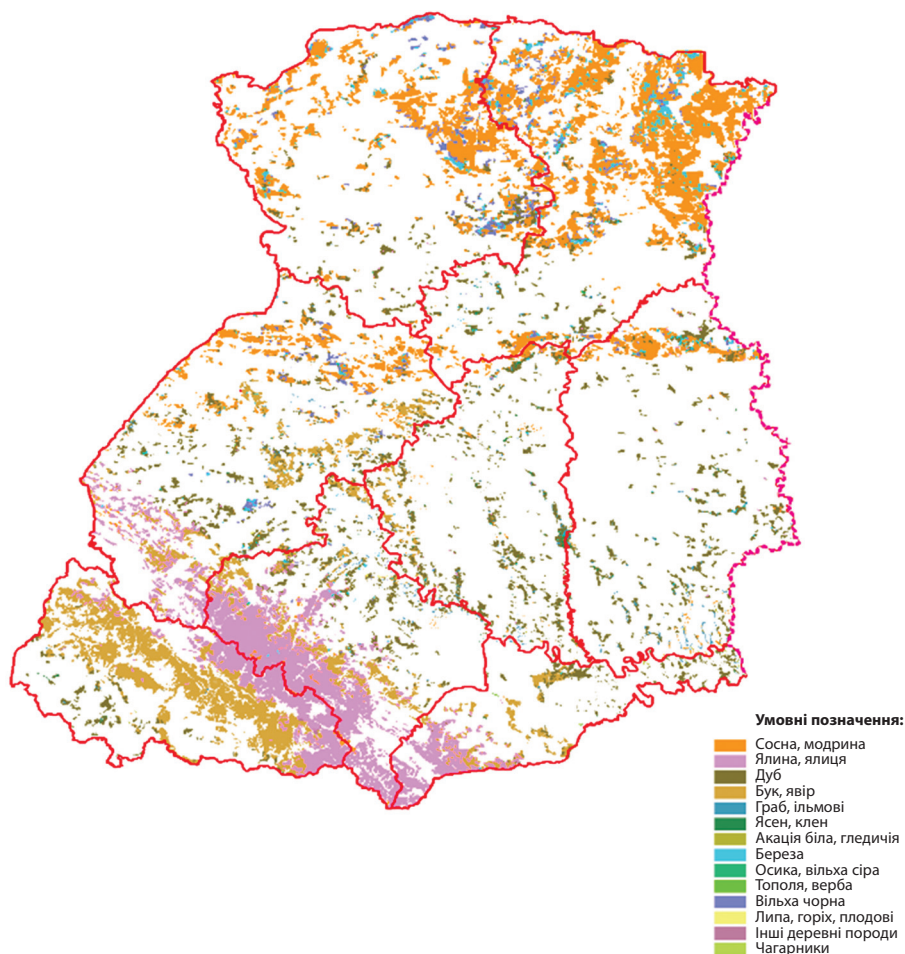

Рис. 1. Схема-карта поширення лісів на території заходу України

Примітка: за даними ВО «Укрдержліспроект».

областях, як-от Волинська та Рівненська, домінують хвойні породи, зокрема сосна, яка займає 46,0% і 54,6% відповідно. Це відповідає поліській зоні, де піщані ґрунти та помірний клімат сприяють поширенню хвойних лісів. Водночас, у північних регіонах частка листяних порід, як-от береза, вільха та тополя, також значна (наприклад, 47,4% у Волинській обл.), що забезпечує різноманітність екосистем.

Гірські регіони, зокрема Закарпатська та Івано-Франківська обл., характеризуються переважанням бука (58,7% у

Закарпатській) та ялини (46,1% у Івано-Франківській). Це пояснюється високою вологістю, прохолодним кліматом та гірським рельєфом, які створюють оптимальні умови для цих порід. Листяні породи у цих регіонах поширені помірно, утворюючи змішані ліси, що збагачують біорізноманіття Карпатського регіону.

У лісостепових регіонах, як-от Хмельницька та Тернопільська обл., превалюють листяні породи (82,2% і 85,3% відповідно), серед яких дуб, ясен, липа та акація. Ці породи пристосовані до родючих ґрунтів і по-

Таблиця 2. Розподіл площ панівних видів дерев за адміністративними областями, %

Адміністративна область	Деревні породи						
	береза, вільха, тополя	бук	граб	дуб	сосна	ялина (ялиця)	ясен, липа, клен, акація
Волинська	47,4	0,1	1,5	3,3	46,0	0,1	1,8
Закарпатська	3,7	58,7	3,5	7,7	0,6	20,5	5,3
Івано-Франківська	6,3	27,4	4,8	8,0	1,1	46,1	6,3
Львівська	20,5	21,8	6,5	9,0	17,9	15,5	8,8
Рівненська	37,1	0,1	2,5	3,3	54,6	0,0	2,4
Тернопільська	16,5	6,1	19,5	18,5	14,5	0,2	24,7
Хмельницька	21,2	0,5	11,4	19,3	17,7	0,0	29,9
Чернівецька	6,7	26,9	8,0	14,3	1,1	32,0	11,0
Всього	22,0	19,3	5,4	8,3	22,3	14,6	8,1

Примітка: за даними Держлісагентства України.

мірного клімату, що характерно для Лісостепу України. Натомість хвойні породи в цих регіонах мають невелику частку (14,7% у Тернопільській обл.), що підтверджує їхню нижчу адаптованість до цих умов.

Загалом, аналіз демонструє чітку регіональну спеціалізацію: хвойні ліси домінують у північних областях, листяні — у лісостепових, а гірські райони характеризуються значною часткою букових та ялинових лісів. Такий розподіл є результатом природних умов і має важливе значення для управління лісовими ресурсами, зокрема їхнього збереження в умовах змін клімату та раціонального використання у регіональній економіці.

Аналіз зазначених даних свідчить про необхідність інтегрованого управління лісовим фондом із дотриманням принципів сталого розвитку (табл. 3).

Забезпечення балансу між економічною експлуатацією, охоронною діяльністю та рекреаційною складовою є важливим для збереження екологічної стабільності.

Розподіл площ лісів Волинської обл. за функціональними категоріями демонструє чітку закономірності залежно від відомчого підпорядкування, що відображає специфіку завдань і пріоритетів кожного відомства. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення най-

більше представлені у підпорядкуванні Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (100,0%) та Міністерства культури України (80,2%). Такий розподіл свідчить про значну роль цих лісів у збереженні природного біорізноманіття, національних парків та історичних ландшафтів. Висока частка лісів у цих категоріях також підкреслює вагомість природоохоронних функцій для охорони екологічного балансу Волинського регіону.

Рекреаційно-оздоровчі ліси зосереджені у підпорядкуванні Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ, Міністерства охорони здоров'я та міських державних адміністрацій, де вони становлять 100,0% від загальної площі лісів. Ці ліси мають значний потенціал для забезпечення потреб місцевого населення у відпочинку та туризмі. Помітним є також те, що ліси, які не надані у користування (84,9%), демонструють високий рекреаційний потенціал, який може бути використаний для розвитку туристичної інфраструктури та підтримки соціального добробуту. Це підкреслює важливість планування раціонального використання цих ресурсів у майбутньому.

Захисні ліси є необхідною складовою для підтримання стабільності екосистем регіону та захисту інфраструктури. Най-

Таблиця 3. Розподіл площ лісів заходу України за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, га

Відомче підпорядкування	Ліси природо-охоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Адміністрація державної прикордонної служби України			141,8	149,0
Адміністрація Президента України		2698,6	5352,1	2293,4
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	0,6	165,0	951,0	433,0
Державна пенітенціарна служба України				514,1
Державне агентство водних ресурсів України			564,3	
Державне агентство лісових ресурсів України	519560,1	376555,1	396742,9	1717926,5
Ліси інших міністерств і відомств	27,3	556,7	332,2	72,6
Ліси, які не надані у користування	381,2	6335,3	28430,1	14569,5
Міністерство аграрної політики та продовольства України	26056,1	39648,2	73141,1	285451,5
Міністерство внутрішніх справ України		2,9		
Міністерство екології та природних ресурсів України	133402,1			
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України		0,1		203,7
Міністерство інфраструктури України		40,4	18837,7	25,4
Міністерство культури України	31,3	3,2	64,1	
Міністерство оборони України	19540,5	15334,7	2484,6	46623,6
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	2234,6	8419,1	424,7	3634,8
Міністерство охорони здоров'я України	358,5	72,3	10,9	
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України		9,0	9,9	
Міністерство соціальної політики України		13,8	8,4	
Міські державні адміністрації	91,8	617,7	1269,3	33,8
Національна академія аграрних наук України		469,4	323,0	453,4
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	46203,2	24038,6	113248,8	224619,8
Органи місцевого самоврядування (ліси комунальної власності)		353,7	2,0	
Загальний підсумок	747887,3	475333,8	642338,9	2297004,1

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

більша частка таких лісів перебуває у підпорядкуванні Міністерства інфраструктури України (98,1%), що забезпечує їх використання для захисту транспортних шляхів, залізниць і доріг від природних негативних впливів, як-от ерозія чи зсуви.

Експлуатаційні ліси, як основа економічного використання лісових ресурсів, мають найбільшу частку в підпорядкуванні органів місцевого самоврядування (81,2%), Національної академії аграрних наук України (73,7%) та Міністерства аграрної політики та продовольства України (74,3%). Ці лісові масиви орієнтовані на постачання сировиною деревообробної промисловості,

будівництва та інших галузей, пов'язаних із лісозаготівлею (табл. 4).

Водночас такий фокус підкреслює важливість розробки збалансованих підходів до управління лісовими ресурсами, які враховуватимуть необхідність збереження екосистемного потенціалу та підтримки соціально-економічного розвитку. Отже, розподіл лісів за функціональними категоріями в Волинській обл. вказує на необхідність комплексного підходу до їх управління для досягнення сталого розвитку регіону.

Розподіл площ лісів Закарпатської обл. за функціональними категоріями значною

Таблиця 4. Розподіл частки площ лісів Волинської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природо-охоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	—	—	—	100,0
Міністерство культури України	80,2	19,8	—	—
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	—	100,0	—	—
Державне агентство лісових ресурсів України	21,4	7,1	5,8	65,7
Міністерство оборони України	8,0	73,4	1,7	16,9
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	—	41,2	58,8	—
Міністерство охорони здоров'я України	—	100,0	—	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	—	—	—
Міністерство аграрної політики та продовольства України	8,9	10,4	6,4	74,3
Міністерство інфраструктури України	—	1,9	98,1	—
Національна академія аграрних наук України	—	25,3	1,0	73,7
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	2,8	4,1	11,8	81,2
Міські державні адміністрації	—	100,0	—	—
Ліси, які не надані у користування	—	84,9	15,1	—
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	—	12,6	53,4	34,0
Ліси інших міністерств і відомств	49,4	43,4	7,2	—

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

мірою залежить від їх відомчого підпорядкування. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення повністю знаходяться у підпорядкуванні Міністерства екології та природних ресурсів України і Міністерства охорони здоров'я України (100,0%), що свідчить про ключову роль цих відомств у забезпеченні екологічної рівноваги регіону. Однак інші відомства мають лише незначні частки лісів цієї категорії, що свідчить про необхідність їх більшого залучення до природоохоронної діяльності.

Рекреаційно-оздоровчі ліси представлені найбільшою часткою у відомствах, пов'язаних із соціальною інфраструктурою, як-от Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ, міські державні адміністрації, а також у власності громадян (100,0%). Значний рекреаційний потенціал мають ліси, які не надані у користування (54,2%), що створює перспективи для розвитку туристичної інфраструктури. Це

підкреслює важливість планування і раціонального використання цих лісів для задоволення потреб населення у відпочинку. Значну частку захисних лісів також контролює Міністерство освіти і науки України (58,8%), де ці ресурси можуть використовуватися для навчальних та дослідницьких цілей, зокрема в екологічній і лісознавчій освіті.

Захисні ліси переважно зосереджені у спеціалізованих відомствах, як-от Міністерство інфраструктури України, Державне агентство водних ресурсів України, Адміністрація державної прикордонної служби України та Національна академія аграрних наук України, де вони сягають 100,0%. Така концентрація підкреслює їхню важливість для захисту транспортної інфраструктури, водних ресурсів та екосистем у гірських умовах. Ліси, які не надані у користування, також мають значну частку захисної функції (45,8%), що вказує на їхню екологічну значущість (табл. 5).

Таблиця 5. Розподіл частки площ лісів Закарпатської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	—	100,0	—	—
Державне агентство лісових ресурсів України	10,3	15,0	30,4	44,3
Міністерство оборони України	—	89,8	2,0	8,2
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	1,7	22,5	6,6	69,2
Міністерство охорони здоров'я України	100,0	—	—	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	—	—	—
Міністерство аграрної політики та продовольства України	1,8	11,8	24,6	61,8
Міністерство інфраструктури України	—	—	100,0	—
Державне агентство водних ресурсів України	—	—	100,0	—
Адміністрація державної прикордонної служби України	—	—	100,0	—

Закінчення таблиці 5

Підпорядкування	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Національна академія аграрних наук України	—	—	100,0	—
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	—	0,7	36,1	63,1
Міські державні адміністрації	—	100,0	—	—
Ліси, які не надані у користування	—	54,2	45,8	—
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	—	100,0	—	—
Ліси інших міністерств і відомств	—	100,0	—	—
Органи місцевого самоврядування (ліси комунальної власності)	—	100,0	—	—

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

Експлуатаційні ліси є важливим ресурсом для економічної діяльності регіону, найбільші частки яких перебувають у підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів України (44,3%), Міністерства аграрної політики та продовольства України (61,8) та органів місцевого самоврядування (63,1%).

Однак така орієнтація на економічне використання потребує збалансованого підходу, що враховує екологічні аспекти, для забезпечення сталого розвитку лісового господарства. Це вимагає інтегрованого управління, яке гармонізує економічні, екологічні та соціальні функції лісів Закарпаття.

Розподіл площ лісів Івано-Франківської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування демонструє різноманітність у використанні лісових ресурсів. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення сконцентровані в управлінні Міністерства культури України та Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, які повністю орієнтовані на їх збереження (100,0%). Значні частки цих лісів також розташовані у підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів України (13,8%) і органів місцевого самоврядування (26,4%), що свідчить про важ-

ливість природоохоронних функцій навіть у багатофункціональних структурах.

Рекреаційно-оздоровчі ліси найбільше представлені у Міністерства охорони здоров'я України (100,0%) та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (99,5%). Це підкреслює їхню значущість для розвитку рекреаційної інфраструктури та гарантування оздоровчих потреб населення. Інші міністерства, такі як Міністерство оборони України та органи місцевого самоврядування, також мають частки лісів цієї категорії, але вони значно менші. Ліси інших міністерств і відомств (80,8%) вказують на значний потенціал для інтеграції цих ресурсів у туристичну галузь (табл. 6).

Захисні ліси сягають 100,0% площ за управління Міністерства інфраструктури України, Державного агентства водних ресурсів України та громадян, яким надані ліси у власність і користування. Це свідчить про їх важливість для захисту водних ресурсів, ґрунтів і транспортної інфраструктури. Ліси, які не надані у користування, мають 99,6% захисних площ, що створює великий резерв для подальшого використання в екологічних цілях.

Експлуатаційні ліси становлять значну частку у Державному агентстві лісових ресурсів України (45,1%), Державній пені-

Таблиця 6. Розподіл площ лісів Івано-Франківської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство культури України	100,0	—	—	—
Державне агентство лісових ресурсів України	13,8	12,9	28,2	45,1
Міністерство оборони України	69,8	0,2	0,2	29,8
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	—	99,5	0,5	—
Міністерство охорони здоров'я України	—	100,0	—	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	—	—	—
Міністерство інфраструктури України	—	—	100,0	—
Державне агентство водних ресурсів України	—	—	100,0	—
Державна пенітенціарна служба України	—	—	—	100,0
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	26,4	6,8	20,5	46,3
Ліси, які не надані у користування	—	0,3	99,6	—
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	—	0,0	100,0	—
Ліси інших міністерств і відомств	—	80,8	19,2	—
Адміністрація Президента України	—	26,1	51,7	22,2

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

тенціарній службі України (100,0) та органах місцевого самоврядування (46,3%), що вказує на важливість економічної функції лісів для цих установ, орієнтованої на отримання деревини та інших ресурсів.

Ліси Львівської обл. мають різноманітне функціональне призначення, що залежить від відомчого підпорядкування (табл. 7). Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення найбільше представлені у підпорядкуванні Міністерства культури України та Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (100,0%). Це свідчить про важливу роль цих відомств у збереженні природної спадщини та підтриманні екологічного балансу. Менші частки цих лісів спостерігаються у Державного агентства лісових ресурсів України (18,1%) та Міністерства оборони України (34,3%), що

вказує на багатфункціональність лісового господарства цих структур.

Рекреаційно-оздоровчі ліси домінують у підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я та органів місцевого самоврядування (ліси комунальної власності), де вони сягають 100,0%, 69,4 і 98,7% відповідно.

Це підкреслює їхню значущість для соціального забезпечення та оздоровлення населення. Високі показники рекреаційних лісів у Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (75,8%) також свідчать про їхній потенціал для відпочинку та навчальних цілей.

Захисні ліси найбільше представлені у підпорядкуванні Міністерства інфраструктури України, Державного агентства водних ресурсів України та ліси, які не надані

Таблиця 7. Розподіл площ лісів Львівської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природо-охоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство внутрішніх справ України	—	100,0	—	—
Міністерство культури України	100,0	—	—	—
Державне агентство лісових ресурсів України	18,1	22,2	4,4	55,3
Міністерство оборони України	34,3	6,0	2,2	57,5
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	22,7	75,8	0,4	1,1
Міністерство охорони здоров'я України	30,6	69,4	—	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	—	—	—
Міністерство інфраструктури України	—	—	99,9	0,1
Державне агентство водних ресурсів України	—	—	100,0	—
Адміністрація державної прикордонної служби України	—	—	—	100,0
Національна академія аграрних наук України	—	51,1	30,0	18,9
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	5,0	9,0	23,4	62,6
Ліси, які не надані у користування	0,1	30,1	28,5	41,4
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	0,6	60,9	31,1	7,4
Ліси інших міністерств і відомств	0,4	1,7	71,7	26,2
Органи місцевого самоврядування (ліси комунальної власності)	—	98,7	1,3	—

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

у користування, де вони сягають 99,9%, 100,0 і 28,5% відповідно. Це відображає їхню важливість у попередженні ерозійних процесів, захисті водних об'єктів і збереженні екологічної рівноваги. Ліси інших міністерств і відомств також мають значний відсоток захисного призначення (71,7%), що вказує на їхню роль у підтриманні природних умов регіону.

Експлуатаційні ліси найбільше зосереджені у підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів України (55,3%), органів місцевого самоврядування (62,6) та Адміністрації державної прикордонної служби України (100,0%), що засвідчує

їхню значущість для економічної діяльності регіону, зокрема у деревообробній галузі. Водночас такий акцент на економічне використання потребує збалансованого підходу, щоб забезпечити гармонійне співіснування економічних і екологічних функцій лісів Львівської обл.

Ліси Рівненської обл. мають різноманітне функціональне призначення, що залежить від відомчого підпорядкування. Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення повністю зосереджені у підпорядкуванні Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (100,0%) — це ключова роль у збе-

реженні екологічної рівноваги. Інші відомства, такі як Державне агентство лісових ресурсів України (11,6%) і Міністерство аграрної політики та продовольства України (3,6%), мають незначні частки цих лісів, що вказує на їхню меншу орієнтованість на природоохоронну діяльність.

Рекреаційно-оздоровчі ліси найбільше представлені у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики України, міських державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування (ліси комунальної власності), де вони займають 100,0% площі. Це підкреслює значущість цих лісів для задоволення соціальних і рекреаційних потреб населення. Високі частки таких лісів також спостерігаються у Міністерства охорони здоров'я України (83,8%) та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (99,7%), що свідчить про їхній потенціал у сфері оздоровлення та освіти.

Захисні ліси зосереджені переважно у відомствах, які займаються інфраструкту-

рою, такими як Міністерство інфраструктури України та Державне агентство водних ресурсів України, де вони сягають 100,0%. Значна частка захисних лісів також спостерігається серед лісів, які не надані у користування (17,9%) і перебувають у власності громадян (15,6%), що підкреслює їхню роль у попередженні ерозійних процесів і захисті водних об'єктів.

Щодо експлуатаційних лісів — домінують у структурі лісів Державного агентства лісових ресурсів України (74,8%), Міністерства аграрної політики та продовольства України (75,0) та органів місцевого самоврядування (81,4%), що вказує на їхнє економічне значення для регіону, зокрема у деревообробній галузі. Водночас необхідно враховувати екологічні аспекти їх використання, щоб забезпечити сталість розвитку лісового господарства Рівненської обл. (табл. 8).

Щодо лісів Тернопільської обл., то останні мають значну частку природоохорон-

Таблиця 8. Розподіл площ лісів Рівненської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	—	69,4	30,6	—
Державне агентство лісових ресурсів України	11,6	9,7	3,9	74,8
Міністерство соціальної політики України	—	100,0	—	—
Міністерство оборони України	—	1,1	5,2	93,7
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	—	99,7	0,3	—
Міністерство охорони здоров'я України	—	83,8	16,2	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	—	—	—
Міністерство аграрної політики та продовольства України	3,6	3,5	17,9	75,0
Міністерство інфраструктури України	—	—	100,0	—
Державне агентство водних ресурсів України	—	—	100,0	—

Закінчення таблиці 8

Підпорядкування	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	0,3	1,9	16,4	81,4
Міські державні адміністрації	—	100,0	—	—
Ліси, які не надані у користування	—	0,0	17,9	82,1
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	—	5,2	15,6	79,2
Ліси інших міністерств і відомств	—	50,0	50,0	—
Органи місцевого самоврядування (ліси комунальної власності)	—	100,0	—	—

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

ного, наукового та історико-культурного призначення, здебільшого у відомствах, орієнтованих на збереження екологічної рівноваги. Найвищий відсоток таких лісів спостерігається у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (91,0%) та Державного агентства лісових ресурсів України (26,0%). Це свідчить про спрямованість цих відомств на підтримку природоохоронних функцій та інтеграцію екологічних цілей у лісове господарство.

Рекреаційно-оздоровчі ліси найбільше представлені у підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я України (69,6%) та Державного агентства лісових ресурсів України (17,6%). Їх значення для розвитку рекреаційної інфраструктури підкреслює потребу щодо збереження цих територій і подальшої інтеграції у соціальні проекти. Ліси, що не надані у користування (3,7%), мають потенціал для збільшення їхньої частки у рекреаційному використанні.

Захисні ліси є важливою складовою лісового господарства Тернопільської обл., найбільше зосереджені у підпорядкуванні Міністерства культури України (100,0%), Міністерства інфраструктури України (99,3) та громадян, яким надані ліси у власність і користування (97,9%). Їх концентрація у цих відомствах свідчить про

необхідність запобігання ерозійним процесам та збереження природних екосистем. Висока частка захисних лісів у лісах, які не надані у користування (88,3%), вказує на їх екологічну значущість.

Експлуатаційні ліси переважають у підпорядкуванні Державної пенітенціарної служби України (100,0%), Міністерства оборони України (64,3) та Державного агентства лісових ресурсів України (42,9%). Це засвідчує їхню економічну спрямованість, зокрема на забезпечення сировинних потреб.

Водночас баланс між економічним використанням та екологічними функціями лісів є критично важливим для гарантування сталого розвитку лісового господарства Тернопільської обл. (табл. 9).

Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення в Хмельницькій обл. зосереджені у підпорядкуванні Міністерства культури України та Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, де вони займають 100,0% площі. Значна частка таких лісів також знаходиться під управлінням Державного агентства лісових ресурсів України (23,1%) та органів місцевого самоврядування (20,9%). Це свідчить про необхідність природоохоронної функції лісів у підтриманні екологічного балансу регіону (табл. 10).

Таблиця 9. Розподіл площ лісів Тернопільської обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природо-охоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство культури України	—	—	100,0	—
Державне агентство лісових ресурсів України	26,0	17,6	13,5	42,9
Міністерство оборони України	—	—	35,7	64,3
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	91,0	1,7	7,3	—
Міністерство охорони здоров'я України	—	69,6	30,4	—
Міністерство інфраструктури України	—	0,1	99,3	0,6
Державна пенітенціарна служба України	—	—	—	100,0
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	1,9	5,8	63,6	28,7
Ліси, які не надані у користування	—	3,7	88,3	8,0
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	—	2,1	97,9	—
Ліси інших міністерств і відомств	23,6	12,7	63,7	0,0

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

Таблиця 10. Розподіл площ лісів Хмельницької обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природо-охоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Міністерство культури України	100,0	—	—	—
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	—	31,9	68,1	—
Державне агентство лісових ресурсів України	23,1	7,4	7,7	61,8
Міністерство соціальної політики України	—	100,0	—	—
Міністерство оборони України	—	17,8	8,3	73,9
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України	—	1,0	—	99,0
Міністерство охорони здоров'я України	97,1	2,9	—	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	0,0	—	—
Міністерство аграрної політики та продовольства України	—	10,7	84,1	5,2
Міністерство інфраструктури України	—	—	100,0	—

Закінчення таблиці 10

Підпорядкування	Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Державне агентство водних ресурсів України	—	—	100,0	—
Державна пенітенціарна служба України	—	—	—	100,0
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	20,9	1,8	46,4	30,8
Міські державні адміністрації	4,7	28,7	64,9	1,7
Ліси, які не надані у користування	3,3	1,7	80,0	15,0
Ліси інших міністерств і відомств	1,8	75,7	22,5	—

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

Рекреаційно-оздоровчі ліси здебільшого представлені у підпорядкуванні Міністерства соціальної політики України (100,0%) та інших міністерств і відомств (75,7%). Це підкреслює їх значення для забезпечення соціальних та рекреаційних потреб населення. Менші частки цих лісів спостерігаються у лісах, підпорядкованих Міністерству регіонального розвитку (31,9%) та міським державним адміністраціям (28,7%), що вказує на потенціал для подальшого розвитку рекреаційної інфраструктури.

Захисні ліси в регіоні найбільше подані у підпорядкуванні Міністерства інфраструктури України та Державного агентства водних ресурсів України (100,0% у кожному випадку), а також (84,1%) Міністерства аграрної політики та продовольства України. Їхня концентрація у цих відомствах свідчить про важливість запобігання ерозійним процесам, захисту водних ресурсів та підтримання екологічної стабільності. Висока частка захисних лісів у лісах, які не надані у користування (80,0%), підкреслює їхню екологічну значущість.

Експлуатаційні ліси домінують у підпорядкуванні Державної пенітенціарної служби України (100,0%), Міністерства оборони України (73,9) та Державного агентства лісових ресурсів України (61,8%). Це доводить економічну значущість цих лісів для забезпечення сировинних потреб

і розвитку деревообробної галузі. Однак баланс між експлуатаційною, захисною та рекреаційною функціями лісів є необхідним для забезпечення сталого розвитку лісового господарства Хмельницької обл.

Ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення в Чернівецькій обл. найбільше представлені у підпорядкуванні Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України (100,0%), що відображає їхнє ключове завдання у збереженні природної спадщини та гарантуванні екологічної стабільності регіону. Значна частка таких лісів також належить Державному агентству лісових ресурсів України (39,9%) та Міністерству аграрної політики та продовольства України (12,5%), що свідчить про багатофункціональне використання лісів у цих структурах.

Рекреаційно-оздоровчі ліси мають найбільший відсоток у підпорядкуванні Міністерства охорони здоров'я України (100,0%), що вказує на їхнє значення для забезпечення оздоровчих і соціальних потреб населення. Висока частка таких лісів також спостерігається у Міністерства соціальної політики України (57,1%) та органах місцевого самоврядування (19,1%), що підкреслює важливість рекреаційних функцій для підтримання якості життя в регіоні (табл. 11).

Таблиця 11. Розподіл площ лісів Чернівецької обл. за функціональними категоріями залежно від відомчого підпорядкування, %

Підпорядкування	Ліси природо-охоронного, наукового, історико-культурного призначення	Рекреаційно-оздоровчі	Захисні	Експлуатаційні
Державне агентство лісових ресурсів України	39,9	4,2	8,2	47,7
Міністерство соціальної політики України	—	57,1	42,9	0,0
Міністерство оборони України	1,6	17,9	2,4	78,1
Міністерство охорони здоров'я України	—	100,0	—	—
Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України	100,0	—	—	—
Міністерство аграрної політики та продовольства України	12,5	14,0	20,3	53,2
Міністерство інфраструктури України	—	—	100,0	—
Органи місцевого самоврядування (ліси державної власності)	—	19,1	80,9	—
Ліси, які не надані у користування	2,9	0,3	96,8	—
Громадяни, яким надані ліси у власність і користування	—	11,2	88,8	—

Примітка: за даними Державного лісового кадастру.

Захисні ліси здебільшого представлені у підпорядкуванні Міністерства інфраструктури України (100,0%) та лісів, які не надані у користування (96,8%). Це важлива роль цих лісів щодо запобігання ерозійним процесам, захисту водних об'єктів та забезпеченні екологічної рівноваги регіону. Високий відсоток захисних лісів також спостерігається серед лісів, наданих громадянам у власність (88,8%), що підтверджує їхню значущість для підтримання природних екосистем.

Експлуатаційні ліси домінують у структурі лісів Міністерства оборони України (78,1%), Міністерства аграрної політики та продовольства України (53,2%) та Державного агентства лісових ресурсів України (47,7%), що засвідчує їхнє значення для економіки регіону, зокрема у деревообробній галузі. Водночас необхідно забезпечити збалансоване використання експлуатаційних лісів із урахуванням їхніх екологічних функцій, щоб сприяти сталому розвитку лісового господарства Чернівецької обл.

Подальші напрями вдосконалення використання лісів заходу України за категоріями лісів:

1. Розподіл функціональних категорій лісів в областях України демонструє значний потенціал для подальшого розвитку з урахуванням специфіки кожного регіону. Для лісів природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення найбільші площі зосереджені в Чернівецькій (32,8%), Івано-Франківській (22,5) та Закарпатській (18,2%) обл. У цих регіонах доцільно сконцентруватися на розширенні охоронних зон, створенні нових національних парків та заповідників, а також впровадженні сучасних технологій моніторингу біорізноманіття. У Хмельницькій (21,4%), Тернопільській (20,9) та Волинській (17,1%) обл. слід підвищувати роль лісів цієї категорії шляхом створення освітніх і туристичних об'єктів природоохоронного значення. Для областей із меншою часткою таких лісів (Рівненська — 9,8%, Львівська — 16,3%) варто спрямувати зусилля

на підвищення обізнаності населення та залучення інвестицій у природоохоронну діяльність.

2. Рекреаційно-оздоровчі ліси найрозвиненіші у Львівській (19,1%), Закарпатській (14,1) та Івано-Франківській (11,2%) обл., оскільки мають добре розвинену туристичну інфраструктуру. Для цих регіонів пріоритетним є вдосконалення систем екологічного менеджменту, зокрема мінімізація антропогенного впливу на лісові екосистеми та створення умов для сталого туризму. Слід розвивати рекреаційні функції лісів через створення екостежок, зон для кемпінгу та інших туристичних об'єктів у Рівненській (8,4%), Хмельницькій (6,1) та Чернівецькій (6,9%) обл. А у Тернопільській обл. (14,9%) варто зосередитися на поширенні рекреаційних зон серед місцевого населення та туристів, а також на залученні громад до управління такими територіями.

3. Захисні ліси відіграють ключову роль у запобіганні ерозійним процесам, особливо в Закарпатській (26,0%), Івано-Франківській (25,6) і Тернопільській (26,0%) обл. У цих регіонах потрібно активізувати зусилля з відновлення деградованих територій, впроваджувати сучасні технології моніторингу стану ґрунтів і посилювати координацію між відомствами для ефективного управління цими лісами. У Хмельницькій (23,5%) та Львівській (9,1%) обл. доцільно розширювати площі захисних лісів, зокрема на територіях із ризиком водної або вітрової ерозії. Щодо Рівненської (6,7%) та Волинської (6,8%) обл. — треба зосередитися на інтеграції захисних функцій лісів у загальний ландшафтний менеджмент, ураховуючи значення цих регіонів для сільського господарства.

4. Експлуатаційні ліси займають найбільші площі в Рівненській (75,1%), Волинській (68,3) і Хмельницькій (49,1%) обл., засвідчуючи значну економічну спрямованість цих регіонів. У них варто впроваджувати сталі методи лісозаготівлі, що мінімізують негативний вплив на довкілля, а також сприяти модернізації деревообробної промисловості. Також у Закарпатській

(41,7%) та Івано-Франківській (40,8%) обл. доцільно гармонізувати економічні функції експлуатаційних лісів із їхньою екологічною роллю через запровадження міжнародних стандартів сертифікації (FSC). У Львівській (55,5%) та Чернівецькій (47,8%) обл. слід розвивати експортний потенціал лісової продукції, дотримуючись принципів екологічної стійкості.

Отже, вдосконалення використання лісів заходу України вимагає врахування специфіки кожного регіону та категорії лісів. Інтеграція екологічних, соціальних і економічних функцій лісів дасть змогу досягти сталого розвитку, зберегти біорізноманіття та покращити якість життя населення. Реалізація запропонованих заходів сприятиме ефективному управлінню лісовими ресурсами та їх раціональному використанню.

Різні користувачі лісів у західних областях України та їхній вплив на ведення лісового господарства і збереження природи. Розподіл лісів за категоріями користувачів на Україні значно варіюється залежно від регіону, що впливає на способи їх використання, ефективність господарювання та охорону природного середовища. Основними користувачами лісів є державні агентства, органи місцевого самоврядування, приватні власники та громадські організації. Їхня діяльність по-різному впливає на збереження екосистем і розвиток регіонів.

1. Державне агентство лісових ресурсів України управляє близько 72,3% загальної площі лісів, що становить понад 3,01 млн га. Його діяльність охоплює експлуатаційні, природоохоронні та захисні ліси. Наприклад, у Рівненській обл. експлуатаційні ліси займають 75,1% (598,5 тис. га), що є найвищим показником серед усіх регіонів. У гірських областях, як-от Івано-Франківська (22,5% природоохоронних лісів) та Закарпатська (18,2%), державні агентства активно впроваджують програми збереження біорізноманіття. Водночас інтенсивна заготівля деревини у північних областях (Волинська — 68,3%, Рівненська — 75,1%) потребує посилення

заходів із лісовідновлення та екологічного контролю.

2. Ліси у віданні органів місцевого самоврядування сягають близько 9,8% загальної площі. Такі ліси активно використовуються для рекреаційних цілей у Хмельницькій обл. (6,1% від загальної площі лісів), сприяючи розвитку місцевого туризму. У Закарпатській обл. комунальні ліси зосереджені на виконанні захисних функцій (26,0%), що є важливим для попередження ерозії в гірських регіонах. Водночас, у Тернопільській обл. (14,9% рекреаційних лісів) недостатня фінансова підтримка обмежує розвиток рекреаційної інфраструктури.

3. Приватні власники та підприємства використовують ліси для комерційної заготовки деревини, розвитку мисливських господарств та рекреації. У Волинській обл. (47,4% берези, вільхи і тополі) та Рівненській (54,6% сосни) приватні підприємства сприяють розвитку деревообробної промисловості, створюючи робочі місця та збільшуючи податкові надходження. У Закарпатській обл. приватні користувачі активно займаються розвитком туристичної інфраструктури. Однак у регіонах із високою часткою природоохоронних лісів, як-от Чернівецька (32,8%), приватна діяльність потребує суворішого екологічного регулювання, щоб запобігти деградації екосистем.

4. Громадські організації відіграють значну роль у західних областях, зокрема у Чернівецькій, Івано-Франківській та Львівській, де вони сконцентровані на охороні природоохоронних лісів і проведенні екологічних акцій. Їхня діяльність включає моніторинг незаконних вирубок, просування екотуризму та реалізацію проєктів сталого лісокористування. Наприклад, у Львівській обл. (19,1% рекреаційних лісів) громадські ініціативи сприяють розвитку екологічного туризму. Однак у регіонах із низькою часткою рекреаційних лісів, як-от Хмельницька (6,1%), вплив громадських організацій обмежується через брак фінансування.

5. Різноманіття користувачів лісів сприяє багатофункціональному їх використанню,

однак також створює виклики щодо узгодження економічних, екологічних та соціальних пріоритетів. У північних областях України (Волинська, Рівненська) слід посилити контроль за інтенсивною експлуатацією лісів, забезпечуючи їхнє відновлення. У гірських регіонах (Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька) важливо приділити увагу охороні захисних лісів, зокрема через зменшення антропогенного навантаження. У лісостепових регіонах (Тернопільська, Хмельницька) ключовим завданням є розвиток рекреаційної інфраструктури, яка б враховувала екологічну стійкість.

Інтеграція зусиль різних користувачів через партнерства та державні ініціативи дасть змогу забезпечити сталий розвиток лісового господарства. Це сприятиме збереженню екосистем, задоволенню соціальних потреб населення та підвищенню економічної ефективності лісового сектору в регіонах України.

ВИСНОВКИ

На території Західного регіону України загальна площа лісів становить близько 4,162 млн га, з яких 18,0% припадає на ліси з природоохоронною, науковою та історико-культурною призначення, 11,4% — на ліси рекреаційного та оздоровчого призначення, 15,4 — на захисні лісові насадження, і 55,2% — на експлуатаційні ліси. Такий розподіл свідчить про багатофункціональність лісового господарства регіону, але акцентує увагу на необхідності подальшого розвитку природоохоронних та рекреаційних функцій лісів у поєднанні з оптимальним і сталим використанням їхнього лісосировинного потенціалу.

На території заходу України ліси з природоохоронною, науковою та історико-культурною призначення займають значні частку площ, особливо в Чернівецькій (32,8%), Івано-Франківській (22,5) та Закарпатській (18,2%) обл. Ці ліси є основою для збереження природної рівноваги та біорізноманіття, особливо в гірських регіонах Карпат. Підпорядкування таких лісів Міністерству захисту довкілля та природ-

них ресурсів України вказує на зосередженість на природоохоронних завданнях, що вимагає подальшого зміцнення інституційної підтримки.

Рекреаційно-оздоровчі ліси заходу України найбільша часткою представлені у Львівській (19,1% загальної площі лісів), Закарпатській обл. (14,1) та в лісах, які не надані у користування (54,2%). Ці ліси забезпечують туристичний та оздоровчий потенціал регіону, сприяючи соціально-економічному розвитку. Наприклад, ліси підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України, де 100% площ задіяно для рекреаційних цілей, що відображає їх важливість для населення.

Захисні ліси заходу України відіграють ключову роль у гірських регіонах, займаючи 26,0% у Закарпатській та 25,6% в Івано-Франківській обл. У підпорядкуванні Міністерства інфраструктури України

та Державного агентства водних ресурсів України ці ліси становлять 100%, що свідчить про їхню важливість для запобігання ерозійним процесам і збереження водних ресурсів. Значна частка захисних лісів також спостерігається у лісах, які не надані у користування (88,3%), що підтверджує їхній екологічний потенціал.

Експлуатаційні ліси заходу України переважають у рівнинних областях, як от Рівненська (75,1%) та Хмельницька (49,1%). У підпорядкуванні Державного агентства лісових ресурсів України 61,8% площ лісів відведено під експлуатацію, що є основою для забезпечення деревообробної галузі. Водночас у гірських областях частка експлуатаційних лісів менша: 40,8% в Івано-Франківській та 41,7% у Закарпатській обл., що підкреслює екологічну спрямованість їхнього використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Lin, B., & Ullah, S. (2024). Evaluating forest depletion and structural change effects on environmental sustainability in Pakistan: Through the lens of the load capacity factor. *Journal of Environmental Management*, 353, 120174. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2024.120174>.
2. Helseth, E. V., Vedeld P., & Gómez-Baggethun, E. (2024). Balancing investments in ecosystem services for sustainable forest governance. *Forest Policy and Economics*, 169, 103364. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2024.103364>.
3. Bondar, O., Teslovych, M., Melnyk, Ye. et. al. (2025). Morphometric features of the relief as a basis for conservation of forest ecosystems of the Transcarpathian region in Ukraine. *Ecological Engineering & Environmental Technology*, 26(2), 193–204. DOI: <https://doi.org/10.12912/27197050/197174>.
4. Bondar, O., & Tsytisura, N. (2021). Recreational and health forests of kremenets district, Ternopil Region. *Balanced nature using*, 2, 80–86. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.2.2021.237994>.
5. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок. Постанова Кабінету Міністрів України № 733. (2007). (Україна). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/733-2007-%D0%BF>.
6. Miu, I. V., Rozyłowicz, L., Popescu, V. D., & Anastasiu, P. (2020). Identification of areas of very high biodiversity value to achieve the EU Biodiversity Strategy for 2030 key commitments. *Peer J*, e10067. DOI: <https://doi.org/10.7717/peerj.10067>.
7. Фурдичко, О. І., & Дребот, О. І. (2021). Питання землеустрою і лісовпорядкування у галузі державного лісівництва в Україні: сучасний стан нормативно-правових актів і напрями їх розвитку. *Збалансоване природокористування*, 4, 1–28. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2021.253088>.
8. Дребот, О. І., Касюхнич, В. Ю., & Васьків, Т. Я. (2023). Стратегічні орієнтири розвитку лісової галузі України в післявоєнний період. *Агроекоекологічний журнал*, 3, 44–52. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2023.287762>.
9. Дребот, О. І., Фурдичко, О. І., & Яремко, О. П. (2023). Формування еколого-економічних основ збалансованого розвитку лісового сектору. *Збалансоване природокористування*, 4, 5–13. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2023.292743>.
10. Яремко, О. П. (2022). Удосконалення еколого-економічних інструментів збалансованості розвитку лісового сектору Подільського економічного регіону. *Збалансоване природокористування*, 1, 50–55. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.1.2022.292743>.
11. Лакида, П. І., Ситник, С. А., & Кравченко, О. О. (2020). Функціональна діяльність лісгосподарських підприємств Північного Степу України за критеріями сталого розвитку. *Український журнал лісівництва та деревинознавства*, 11(4), 32–46. DOI: <https://doi.org/10.31548/forest2020.04.004>.
12. Мусієнко, С. І., Лук'янець, В. А., Румянцев, М. Г., Тарнопільська, О. М., Кобець, О. В., & Бондаренко, В. В. (2023). Стан соснових насаджень у рекреаційно-оздоровчих лісах Лівобережного Полісся. *Лісівництво і агролісомеліорація*, 143, 30–39. DOI: <https://doi.org/10.33220/1026-3365.143.2023.30>.
13. Kobylinska, T. V., & Huseva, N. Yu. (2020). A Sta-

- tistical Study of the Forestry in Ukraine. *Statistics of Ukraine*, 2–3, 12–21. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.2-3\(89-90\)2020.02-03.02](https://doi.org/10.31767/su.2-3(89-90)2020.02-03.02).
14. Shah, N. W., Baillie, B. R., Bishop, K., Ferraz, S., Hogbom, L., & Nettles, J. (2022). The effects of forest management on water quality. *Forest Ecology and Management*, 522, 120397. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2022.120397>.
15. Відомості Державного лісового кадастру. Портал відкритих даних. URL: <https://data.gov.ua/dataset/9990cd12-3f53-42ba-8d4b-c0f333ab6b62/resource/62f65a48-926e-4279-b0a9-8ba6a961526c>.
-

Стаття надійшла до редакції журналу 14.12.2024
